

A FALU

Bajmok

Írja: Kókay Károly

3

Hivatalos jelentés a lakosság értelmiségéről

Tíz év eltelte után a közönséges jelentéseket a községi ügyviteli szabályzat értelmében ki kellett selejtezni. Az első jugoszláv jegyző szabályszerűen járt el, amikor kályhabegyújtás céljaira engedte át azt a jelentést is, amelyből idézem az alábbiakat. Miniszterpapírra van írva. Ezért tűnt föl és ezért tettem el emlékül. Az akkori főispán meghagyására Lichtneckert József volt községi jegyző 1904. szeptember 29-iki kelettel „különös tekintettel a várható politikai alakulásokra” többek között a következőket jelentette:

„... szükségesnek tartom előrebocsátani azt, hogy Bajmok község lakossága kiválóan szorgalmas és munkás, de végtelen korlátolt gondolkodású emberekből áll, akik egy-két vezetőembernek befolyása alatt állván, soha önnálló akarat-elhatározásra nem juthattak, hanem mindig csak azt tették, amit vezetőembereik általuk elérni óhajtottak.”

„A községi lakosság... közmondásszerű korlátoltságának, mondhatnám ostobaságának valódi oka az elemi iskolák hátramaradottságában, a szükséges szellemi művelés elhanyagoltságában... keresendő.”

Jelentése további folyamán siránkozik a jegyző, hogy a falu népe a kisbíró szavára jobban hallgat, mint a tanítókéra. Az időben annyira nem volt semmi tekintélye a római katolikus jellegű tanítói testületnek.

Bár a jegyző általában a község lakosságáról szól, de a jellemzése mégis kizárólag csak a magyarjakúakra vonatkozott.

A főispánt az érdekelte, hogy a kormánypárt kiknek a szavataira számíthat. A falu bunyevácjai és németjei mindenkor a kormányt támogatták. A magyarok akkor ellenzékiek: 48-as függetlenségiek voltak.

A bajmoki magyarok politikai fővezére egy, már a magyar uralom alatt is erős szláv érzelmeiről közismert *bunyevác* tekintélyes gazda volt. Csekély ok miatt a községi bírói állásától elmoz-

dították, ettől kezdve lett függetlenségi párti. A bajmoki magyarok voltak a sakkfigurái ahhoz, hogy borsot törjön a 67-es megyei vezetőség orra alá. Hithű függetlenségek nem voltak.

Aki a kormányt támogatta, annak volt elsőbbségi joga a hatósági engedélytől függő kedvezményekhez. Ellenzéki magatartásával ebből zárta ki magát a községi magyarság: főleg egy bunyevác gazda kedvéért.

Cikkemben csak a magyarjúkák mozgalmi megnyilvánulásaival kívánok foglalkozni. Sajnos, nagyon sok benne az „észnelküliség.”

A falu akkori előkelő hölgyei társadalmi kötelességüket azzal hitték teljesítettnek, hogy a legújabb divat szerint szépen kiöltöztek és bőséges szabad idejüket a férjük keresményéből nagy pénzben való kártyázással ütötték agyon. Hogy nemes szórakozás lett volna továbbművelni a fiatal anyákat: ilyesmi hölgyeink eszébe nem jutott.

A jugoszláv uralom óta a helybeli papság kifogástalanul udvarias, előzékeny magatartást tanúsít a javarészt másvallású jegyzők irányában.

Bezzeg másként volt a magyar uralom idején. A ránkmaradt újságcikkek letagadhatatlanul bizonyítják, hogy a katolikus, nagycsaládú, valóságos szolgabíróból lett Lichtneckert jegyzőt az 1907—1913 években a helyi papi körök milyen embertelenül üldözték. Így büntette meg Isten a jegyzőt ama botlásáért, mert a semmi jogi alappal nem bíró, törvényes néven ágybér (1790—1: XXVI. tc. 6. §), szépitett néven párbér képzeletbeli követelést a községgel olyformán váltatta meg, hogy még a kivetés, beszedés és könyvelés nagy-nagy munkáját is teljesen ingyen végzi a jegyző alárendelt hivatalnokai segítségével.

Minden bizonnyal a serdülő legénykéek és a fiatal férjek továbbművelése istenes cselekedet lett volna: a gyűlöletszító hosszú újságcikkek helyett . . .

Azok a szabadidő nagybirtokosok, akiknek a lakosság nagyon tisztas megélhetést biztosított, a magyar uralom alatt népművelési kötelességüket nagyon, de nagyon elhanyagolták, sehogyszem teljesítették. Nem csoda, ha a nép tudatlan maradt. A helyi tettekkel tényezők vajjon megszedhették volna-e magukat olyan könnyen, ha a nép tanultabb? Aligha!

A mai magyar értelmiség. Az arany és a nem arany ifjak

A községben szép számmal van tanult ember, de azért magyar társadalmi élet egyáltalában nincs. A bajmoki magyar értelmiségiek oroslánrésze képtelen arra a magaslatra emelkedni, hogy a tanultság kötelez. Képtelen véreinek vezére lenni, hogy azok a szegény tanulatlanok mindig a törvényes keretek között mozogjanak. Törvénytisztelő a nép, de gyámolítóra mégis szüksége van.

Határtalan faragatlanság, fegyelmetlenség, különködés, neveletlenség, önteltség, összeférhetlenség, pöffeszkedés sib. társadalmi-

életbomlasztó csúf tulajdonságok nyilvánulnak meg náluk, egyenként vagy többenként. Egyik-másik a legnagyobbfokú piszkosságig fősvény, pénzéhes.

Tanulmányaik végzésének tartama alatt jártak a nagy világban, kellett finom urak társaságában forogniok, de a jómodor sehogyse fogott rajtuk. Szórakozásuk megnyilvánulása olykor elrémitő. Nyilvános összejövetelük rendszerinti tartozéka a fülsiketítő lármázás, üvöltözés.

„Az a fő jó, mit annak vall az én“ vezérfonálként húzódik végig minden cselekedetükön. Máshoz nem alkalmazkodnak, másokat semmibevesznek.

Az egyke gyermeknek minden szeszélyét vakon teljesíti a szülői majomszeretet. Ezzel rontják meg; ferde, félszeg fölfogásúvá teszik őt. A bajmoki értelmiségiek között sok az egyke.

A maguk közötti érintkezésre megemlítem az újságokban is méltatott jellemző esetet. „*Ne haragudj Jóska!*“ vezércikkben a *Napló* 1933. március 28-iki száma tárgyalja az egyik magyarnevű orvosnak a másik magyarnevű helybeli orvoshoz intézett nyitott névnap-i üdvözlését.

Az ugyancsak Szuboticán megjelenő *Narodna Reč* 1933. április 2-iki számában: „*Rasredi se Moric!*“ (Pukkadj meg Móric!) címen három hasábon szerbül válaszolt és bizonyos megfélemező rendszabályokat javasolt.

Ismeretlenség homályába rejtőzött el a vezércikk értelmi szerzője: sugalmazója, tanult embernek látszik. Kár oly szerénynek lennie! Nélküle nem teljes a most bemutatott *bajmoki úrimodor körkép*.

Még 1927-ben az egyik érettségizett, vagyonilag független gazda elvállalta az akkor uralmon volt legerősebb országos párttal szoroson együttműködött, állítólag magyar helyiszervezet elnöklélőtségét. Nagyobb nyomaték kedvéért a jelenvolt harmincunknak keményen a markába is csapott. Erősen tartja magát a hír, hogy vállalkozásáért fegyvergyakorlatra való bevonultatás dajkameséjével ijesztettek rá.

A világháború alatt tartalékos főhadnagy megszegve harmincszoros kézadással tett ígéretét, nyúl szívűen úgy megszökött az elnöklélőtségtől és úgy elrejtőzött a tanyáján, hogy csak hetek multával mert mutatkozni.

A közelmultban rövidéletű elnökséget is viselt és sikerült megcsillogtatnia az ilyen tisztségre való teljes rátermetlenségét.

Nem vezetett, hanem őt terelgették ide-oda.

„Bújt az önérdék, fitymált a negéd“

arany-mondás csak részben fejezi ki az itteni állapotokat, mert azok sivárabbak. Ismerek több olyan magyarnevű értelmiségit, akik a szülői háznál és családi körükben csak magyarul beszélnek és mégis nyíltan azt hangoztatják, hogy nem magyarok. Vannak olyanok is, akik más nemzetiségűek előtt tagadják magyar voltukat és

ha tőlük magyar kérdezi a nemzetiségüket, — kétéssé vált — adósak maradnak a válaszadással.

Ha a helyes magyarságról, az egyetemes kisebbségi magyar sorsról esik szó, a bajmoki magyar értelmiség legtöbbször nyegle, olykor félkegyelmű vigyorgásra csempül a szája vagy pedig leki-csinyló, hangos nevetésben tör ki. Ne feledjük, hogy egyenes leszármazói azoknak, akiket néhai Lichtneckert jegyző olyan igazán sikerülten jellemezett.

Ilyen elemek, még ha lenne is hozzá kedvük — ami nics: képtelenek észszerű és törvényszerű kisebbségi mozgalom vezetésére. Nincs tekintélyük sem a népüknél, sem a hatóságok előtt.

Van közöttük olyan is, aki uszályhordozója fölfuvalkodott tudatlannak. Az ifjabb nemzedék eddig még semmiképpen nem engedi sejtetni, hogy milyen nyomdok után indul. Nem ad életjelt magáról. Ha igen, az csak duhajkodó mulatozásban nyilvánul meg. Őket, akiké a jövő, éppúgy hidegen hagyja a nemzetiségi hovatartozásuk kérdése, mint azokat, akiké a jelen.

A bajmoki magyarság a bajmoki kereskedőkre keveset számíthat.

A kézműiparosok bár általában jó munkások, de a szellemi színvonaluk bizony alacsony. Akad közöttük olyan mosdatlan szájú, hogy amikor leereszkedik a *parasztokhoz*, azok kibírhatatlanul mocskos beszéde miatt kénytelenek szájonverni és kidobni az utca sarába. Nem használ semmit. Másnap ismét olyan. Az illető nélkülözhetetlen tagja az iparos választmányoknak.

Van egynéhány hasonló kereskedő és iparossegéd is, akik szintén szétbomlasztói a társasáletnek.

A magánbecsület, — a politikai és üzleti becsület különbözősége

A magyar uralom idején folyton azt hirdették, hogy a politika nem más, mint az urak huncutsága, továbbá hogy a becsületek között nagy különbség van, míg végre a bajmoki tudatlanok nagyon is elhitték. Igyekeznek is abból hasznot meríteni.

A magánbecsületet szigorúan veszik. A politikai és üzleti becsület miatt igen sok a panasz.

A magyar érdekeket oly sikertelenül szolgáló ügynevezett helyi magyarpárt már a történelemé. Annak ügykezelése és pénzkezelése a magyarságra nem sok dicsőséget hozott. Szemérmetlen intézkedések és erőszakoskodások fordultak elő, aminek gazdája nem volt. A vezetőség a pártkeret egész élettartama alatt egyetlenegyszer sem volt hajlandó sáfárkodásairól számadást adni. Ma sem tudni mi történt a bevételekkel.

Jobblétre szenderült egy szövetkezeti mézárszék is. Amíg működött a napibiztosokat mindig lehetett látni, amint a kocsmában délelőtt és délután borozgattak. Megszűnése óta nem látni őket.

Ott is — itt is egy és ugyanazon elemekből áll a vezetőség.

Krokodilus könnyeket hullatnak azért, hogy a helybeli német-ség összetart. Követi vezéreit, a helybeli magyarság meg széthúzó. Ez igaz. Nem szabad elfeledni, hogy a bajmoki magyarságnak választott vezérei nincsenek. Akik ilyenekül kiadják magukat, azok önföltoltak. Semmi jogosultságuk nincs a magyarság nevében beszélni.

A legutóbbi országos választások alkalmával beigérték a kormánypárt jelöltjének, hogy a bajmoki magyarság a kormányt fogja támogatni. És a magyarságnak nagy többsége az ellenzékre szavazott.

A gógös önföltolt vezetők, akik bizonyos számú hold földnek a tulajdonosai, (ez teszi őket semmiből valamivé) a szegény magyart lenézik, csak cselédnek tartják. Ők a gazdák, szerintük a cselédnek a politikában is kutyakötelessége a gazda parancsát vakon teljesíteni. Noha rá vannak szorulva mint munkaadókra, mégis gyakran ellenük foglalnak állást: vagyis elítélték a néhai magyarpártnál és a más alakulatoknál megnyilvánult működésüket.

A legszegényebb néposztály is tart fenn több halottas, temetkezési társulatot. Nincs azoknak az ügykezelése és a pénzkezelése körül soha semmi baj. A gazdák által vezetettre meg erősen panaszkodnak. Ez is bizonyíték, hogy a módosabbak közéleti tevékenységének rúgója a rideg egyéni önzés. Ennek sikere érdekében puffogat el olykor-olykor érzelgős szólamokat. Jellem, józan értelem dolgában a helybeli szegényebb magyarság fölöttébb áll a módosabbaknál. Csak természetes, hogy nem ismeri el vezérének a retyerutya, koma-sógor önföltolt vezetőséget, akiknek a közéleti szereplésénél a körmeikre nagyon kell vigyázni.

Az 1927. évi községi választások alkalmával két németnevű magyar gazdát a demokraták listáján választották meg. Nem teltt bele két hét, faképnél hagyták a demokratákat és beléptek a magyarpártba, amelyet röviddel azelőtt minden erejükből gyaláztak. Ennek a vezetésége viszont őket. Nagyon egymásra letek. Azóta együttműködnek. Ilyesmit a kevésvagyonú, illetve munkás magyar nem tesz. Becsületbevágónak tartja. Ezeknél csak egyféle becsület van: és azt állják is . . .

Tisztelet a nagyon csekély kivételnek, a gazdák nagyon hajlamosak a köpönyegforgatásra. Láthatatlan drótonrángatott bábúi egy más nemzetiségű nagyobb gazdának. Amit ez általuk elérni akar, azt teszik. Szakasztott úgy, mint 30 évvel ezelőtt. Azóta változatlanul egyformán. Csak ilyen mézes madzagot kell a szájukhoz dörgölni, hogy ők előkelőek, akkor nem adják magukat össze olyan „csőcselékekkel” mint a kevésvagyonú illetve vagyon-talan magyarok. Nemzetiségre való tekintet nélkül csak az úgynevezett előkelőkkel tartanak.

Hihetetlen, hogy mindent meg nem tesznek azért, hogy községi előjárók vagy képviselők lehessenek. Még hihetlenebb, hogy annak megtartása érdekében milyen gerinctelen puhányokká válnak. Nincs az a községi megkárosítás, visszaélés, amit meg ne bocsá-

tanának. A községi érdek és a nemzetisége érdekeinek elárulása náluk semmi. Legfontosabb az, hogy ők megmaradjanak a „hévatalban”. Dagad a keblük a büszkeségtől, amidőn a községi hintó becses személyüket végigröpíti az utcán. No meg aztán, ami a fő — bár e téren is leromlottak a gazdasági viszonyok — de azért mégis, ha nem csurran, hát csöppen: *áldomás*.

Van néhány gyermektelen gazda, akiről a közhit azt tartja, hogy a pénzt lapátolással védi a megpenészedéstől. Ha valaki magyar művelődési célra megy hozzájuk, olyan siránkozásba fognak, hogy a gyűjtő majdnem a sajátjából nekik ad alamizsnát.

Vegyük csak a sok-sok között a legjellemzőbbet, egy fiatal, gyermektelen 150 holdas gazdát. Neve a jótékonycélra adakozók sorában nem igen található. De ha úgy néha-néha a faluvégi kurtakocsmában kedve kerekedik, együltében elmulat ötezer dinárt is. Kell élni a kocsmárosnak és zenésznek is. Nagyon meg lettek volna elégedve 4500-al is. Ha 500-at művelődési célra juttat, óriási adományáért nem győzte volna hallgatni a sok magasztalást.

Általában itatra sokat áldoznak, csak a művelődési célra sajnálják a pénzt. Kocsmasöpredékeknek nevezik azokat, akik déli harangszóra nem mennek haza ebédelni. A mostani pénzsűk világban a számuk apadt, de ha pénzhez jutnak, különösen hetipiac alkalmával, tőlük nem lehet kisöpörni a kocsmát, míg teljesen meg nem szítták magukat. Ez a folyamat délelőttől estefeléig tart.

Közművelődési kísérletek

Mint a fölösztatott becskerei központnak szombori körzetéhez tartozó fiókja alakult meg. Mint rendesen, itt is azok furakodtak be a vezetőségbe, akiknek eddig még sikerült minden vállalkozást — sírbatenni. A hamar bekövetkezett központi fölösztatás miatt ezúttal nem teheték: ők.

Az önnélkülözhetetlen akarnokok bepártfogoltak a választmányba annyi személyi hívüket, amennyit csak birtak. Színielőadás-rendezőjelöltül egy, az üzletét évekkal ezelőtt beszüntetett szatócsot hoztak be a választmányba. Ha az a játékos magától bele tudta magát élni a szerepébe, akkor az ment valahogy. A szakavatatlan rendező vajjon milyen útbaigazítást adhatott a műkedvelőknek. Előadattatott már olyan darabot is, ami értesülesem szerint a Steinhardt-mulató műsorán is szerepelt. A vezetőség fölfogására jellemző, hogy amikor volt a választmányban néhány ráérő, érettséginel magasabbképzettségű egyén, akkor az ő szemükben a félbemaradt szatócs a színészeti szaktekintély.

Az a néhány gyűlés, amelyet a választmány tartott, rendszerelen kapkodás volt. Az elnökség semmi előre kidolgozott munkaprogramot adni nem tudott. Fejetlen volt.

A választmányi póttagságok adományozását is megkezdték újból. Az egyik választmányi ülésen megjelent néhány csak elemi iskolát végzett és a betűvetés mesterségében nagyon fogyatékos

ismeretű földesgazda. Kérdésekre, hogy mit keresnek a gyűlésen, mikor őket a közgyűlés nem választotta meg tagokul, azt a választ kaptam, hogy az elnökség szükségesnek tartja a művelődési kérdésekben az ő véleményüket is kikérni.

Az alatt a pár hét alatt ennyi minden történt. Mi minden történhetett volna egy év alatt!

Ripők urasodásnak indult — a régi jó parasztböcsület

Petőfi (Útirajzok 38.) írja: „... a gulyás megemeli előttünk kalapját, — nem szolgaságból, hanem emberségből, mint magyarhoz illik”.

Faluhelyen ismerik egymást az emberek. Még háború előtt, ha valaki köszönés nélkül haladt el, azt az utcánülők hangosan megszólták. Bajmokon nagyon fölkapták a nemköszönést. Általában nagyon kezd elharapódzni a szóbanforgó szokás.

Éötvös Károly: „A nagy per” című műve III. kötetének 114. oldalán írja, hogy zsidószerzés az, hogy a gyermekek tegeznek a szüleiket. Nagyon divatbajlott ez is.

Édesapám, édesanyám! a tősgyökeres magyar megszólítás. Sok nyelvben nem is lehet így mondani, mert azt jelenti, mintha a szülő mézzel vagy cukorral lenne megédesítve.

Apa, anya! Apus, anyus! Anyuci, apuci! Apika, anyika! stb. kötelező megszólítással illetik szüleiket manapság a gyermekek. A rendes magyar megszólítást az uras parasztok — parasztnak tartják. Még az: Apja, anyja! Bátyja, nénje! harmadik személyű birtokragos szavakat is inkább használják megszólításul, mint a jót.

A háború előtt ingben-gatyában végezték meleg időben az izzadságos munkákat. Ma ritkaságszámba megy az ilyen „maradi”. A nagy többség pantalonban aszalódik a tikkasztó hőségben. Éjjel meg a nagy dunyha alatt, amivel télen nyáron takarózik bent a szobában. Manapság már ritka, mint a fehér holló a szabadban alvó.

Nagyon kevés a padlózott szoba. A köpöcsésze, vagy köpöláda is csak fényűzési cikknek számít. A bajmoki magyarság korlátoltságánál fogva az egészségi óvintézkedéseket nem tartja be. A saját kárára makacs. A szobák szellőztetése úgy történik, hogy vagy csak az egyik ablakot, vagy annak csak a felét tartják rövid ideig nyitva, de úgy hogy a leeresztett csipkefüggöny gátolja a friss levegő beözönlését.

„Elég... a példa fáj!”

Összefoglalás

Mint az előadottakból kiviláglik a bajmoki magyar földművesosztály nem számíthat az értelmiségre, még kevésbé a kereskedőkre. Az iparosok semmivel sincsenek magasabb szellemi színvonalon.

A huszonöt-harminc év körüli fiatal nemzedékre vár a föladat, hogy kezébe vegye sorsának intézését. Ha lesz annyi ereje, hogy a levitézlett öregeket, akik szereplésükkel annyi kárt okoztak, a kuckóba kergeti, akkor lassan sok minden jobbra fordulhat. Ha nem lesz, akkor a bajmoki magyar kisebbségi életre is ráillik a költő mondása:

„Multadban nincs öröm,
Jövődben nincs remény!”

Nem volt szándékom a fekélyeket a hízelgés szépségtapaszával betakarni. Sőt; a könnyebb eltávolíthatás céljából föltártam azokat.

(Vége)

A kisebbségi tanoncok helyzete

Kisebbségi helyzetünkkel csak akkor lehetünk teljesen tisztában, csak abban az esetben ítélni meg ezt a helyzetet világosan, ha valamennyi munkacsoportba tartozó magyar, gazdasági és kulturális helyzetét ismerjük. Ezért kell ismertetni az értelmiségi pályákon levő fiatalok helyzetén kívül a földmunkás, az ipari és kereskedőinas, az ipari és kereskedősegéd, valamint a gyárimunkás gazdasági és kulturális helyzetét is.

E munkacsoportokba tartozók gazdasági helyzete az utóbbi 15—20 év alatt rohamosan hanyatlott. A gazdasági válság természetesen még inkább súlyosbította a helyzetet. A termelési technika hatalmas fejlődése és a társadalmi rendszer visszamaradottsága közti ellentét — mely a világ gazdasági válságot előidézte — tömegesen szülte a munkanélkülieket, akiknek helyzete a lehető legsúlyosabb, habár a még dolgozóké sem fényes. Ez egyének kulturális igényeit csakis úgy ismerhetjük meg, ha ismerjük anyagi helyzetüket és ezen keresztül igyekszünk őket megérteni. A világválság nehéz problémáját sokan igyekeztek megoldani, de az eddigi kísérletek mind eredménytelenek voltak s a világválság megmaradt kísérleti problémának . . . Nem várhatunk valami idegen segílyre, helyzetünkön magunknak kell segíteni.

A dolgozók helyzetének ismertetésénél vegyük pl. az inasokat (iparos, kereskedő, gyári, stb. stb) Törvény szerint 14 év a legalacsonyabb kor a szerződésre. Figyeljük meg e fiúk eddigi életét és helyzetét. Egy kis százalékának meg volt a lehetősége, hogy elvégezzen négy elemén kívül négy alsó középosztályt, de a legtöbb csak négy elemet vagy még annyit sem végzett. Olvasni és nevét leírni talán mind tudja. Testileg a legtöbb gyöngye, kicsiny